

Materials per a l'ensenyament





UNA AVENTURA IL·LUSIONANT: DEL TREBALL COOPERATIU AL TREBALL EN GRUPS INTERACTIUS

Lurdes ARACIL
Assumpció BOIX
Esperança COVES
IES La Torreta (Elx)

Resum: Aquest és un treball realitzat a l'IES La Torreta d'Elx des del curs 2007-2008 i que s'ha portat a terme en els nivells de 1r a 4t d'ESO i PQPI. Amb aquest treball pretenem difondre el que hem estat fent els últims tres o quatre cursos en el camp del treball cooperatiu, posant de manifest que aquestes metodologies milloren el rendiment acadèmic i la convivència. D'aquesta manera, volem facilitar unes eines a qui tinga interès en la millora del clima de l'aula, de la inclusió de tot l'alumnat, i desitge recuperar la il·lusió per l'educació amb resultats positius observables. Explicarem com hem anat formant-nos des del curs 2007-2008, els centres que hem visitat per viure experiències de treball col·laboratiu i els que han vingut a mostrar-nos el que han fet, fins començar nosaltres a posar en pràctica aquest tipus de treball. També contarem com hem coordinat la participació de voluntaris, que majoritàriament han estat mares del centre.

Paraules clau: educació, treball cooperatiu, ESO, Elx, projecte.

Title: An exciting adventure: From co-operative work to interactive group work.

Abstract: This is an essay carried out at State Secondary School La Torreta in Elx since the 2007-2008 academic year on 1st and 4th grades of ESO (Compulsory Secondary Teaching) and PQPI (Initial Professional Qualification Programme). This essay intends to spread what we have been doing over the last three or four years regarding cooperative work, showing that these methods improve academic output and coexistence. Therefore, we want to provide tools to those interested in improving the classroom's atmosphere, the inclusiveness of all students, and recovering the enthusiasm for education with positive and observable results. We will explain how we have been training ourselves since the 2007-2008 academic year, highlighting the schools we visited to experience collaborative work and those people who came to show us what they had been doing, until we began to implement this type of work. We will also describe how we coordinated the volunteers' participation, most of whom were our school students' mothers.

Keywords: education, co-operative work, ESO, Elx, project.



1. INTRODUCCIÓ

Aquest és un treball fet des de l'IES La Torreta d'Elx des del curs 2007-2008 en el qual ha participat professorat –més de 30 professors i professores– i un col·lectiu important de mares i pares –uns 60–, i s'ha portat a terme en diferents àrees, en els nivells de 1r a 4t d'ESO i PQPI. Amb aquest treball pretenem difondre el que hem estat fent els últims tres o quatre cursos en el camp del treball cooperatiu, posant de manifest que aquestes metodologies milloren el rendiment acadèmic i la convivència. D'aquesta manera, volem facilitar unes eines a qui tinga interès en la millora del clima de l'aula i en la inclusió de tot l'alumnat, i desitge recuperar la il·lusió per l'educació amb resultats positius observables.

Explicarem com hem anat formant-nos des del curs 2007-2008, els centres que hem visitat per viure experiències de treball col·laboratiu i els que han vingut a mostrar-nos el que han fet, fins començar nosaltres a posar en pràctica aquest tipus de treball. També contarem com hem coordinat la participació de voluntaris, que majoritàriament han estat mares del centre, encara que han participat unes altres persones. El clima de bones relacions personals i de treball del centre ha facilitat desenvolupar idees i projectes tant en aquesta línia com en altres per a millorar la convivència i els resultats acadèmics.

II. ASPECTES TEÒRICS QUE EMMARQUEN EL NOSTRE TREBALL

II.1. Principis teòrics que ens han motivat a treballar d'aquesta manera

Tenint en compte que el nostre alumnat són adolescents de 12 a 16 anys, ens basem, per definir com aprenen els joves d'aquesta edat, en l'interès que tenen per conèixer el món en què viuen, la importància que té per a ells la relació entre iguals i el poder de la imitació. Quan programem activitats, hem de procurar que s'adaptin als adolescents, situats en el pas del coneixement manipulatiu al desenvolupant del pensament logicoformal, tenint en compte que hem de respectar el ritme personal de cadascú i també els seus interessos, ja que les experiències prèvies i els conceptes bàsics que porten els nostres alumnes són molt diversos i no podem pensar que les classes són homogènies, per la qual cosa hem de prevenir l'atenció a les diferències en el treball diari.

II.1.1. Què pensem que és l'educació?

El nostre objectiu és desenvolupar totes les capacitats de cada alumne, d'acord amb les seues possibilitats. Ens basem en el fet que les persones tenim diferents tipus d'intel·ligències, d'acord amb les teories de Gardner, representades en la frase «les persones aprenem de

manera distinta, tant els xiquets com els adults, persones d'un o altre país, d'una o altra cultura. Preferim un ambient, uns mètodes, un grau d'estructura... tenim diferents estils d'aprendre».¹ Estem d'acord també amb Paulo Freire quan diu que l'educació de veritat «és praxis, reflexió i acció de la persona sobre el món per a transformar-lo».² També tenim sempre en ment, a l'hora de planificar i treballar amb els joves, que hem de superar l'enfocament de l'educació com a instrucció curricular i anar més enllà, sabent que els valors, l'aprenentatge per a la vida, la il·lusió en projectes comuns, a més de conèixer i recrear la nostra cultura i preparar-los per a la vida professional i social, són tan bàsics com l'aprenentatge dels continguts acadèmics.

II.1.2. L'aprenentatge dialògic

Considerem que la construcció de la pròpia realitat de cada persona es fa en interacció amb la realitat dels altres. Quan un alumne analitza i reflexiona sobre el que està escoltant d'un company, li ajuda a reforçar o qüestionar la seua realitat i també a construir-la. En el diàleg amb els iguals es comparteixen experiències, es controlen els impulsos agressius i el grau d'adaptació a les normes fixades, la superació de l'egocentrisme. Aquesta forma de plantejar l'adquisició de nous aprenentatges augmenta el nivell de les expectatives personals i grupals i afavoreix l'augment del rendiment acadèmic. Paulo Freire considera que la comunicació té un paper molt important en la vida de les persones perquè en el mateix procés de diàleg ens creem a nosaltres mateixos, confrontant el que pensem de nosaltres amb el que els altres ens retornen, com si fóra un espill.



Figura 1.



¹ Domingo GALLEGO *et al.*, *Implicaciones educativas de la uinteligencia emocional*, UNED, Madrid, 1999.

² Paulo FREIRE, *La educación como práctica de la libertad*, Siglo XXI, Madrid, 2002.



II.1.3. L'educació inclusiva

L'educació inclusiva pretén que tots els alumnes d'una determinada comunitat aprenguen junts independentment de les seues condicions personals, socials o culturals. Aquesta premissa parteix de valorar la diversitat que aportem les persones i l'entén com un element enriquidor del procés d'ensenyament i aprenentatge, de manera que afavoreix el desenvolupament humà. L'ensenyament i el professorat han d'adaptar-se a les necessitats de cada alumne i alumna; reconèixer i estimular el seu *talent*; ensenyar que cada persona és un membre valuós i que té la responsabilitat d'ajudar els altres. D'aquesta manera, es fomenta l'autoestima, l'augment de les expectatives, el respecte entre tots i el sentit de pertànyer al grup. A Finlàndia ho tenen clar, des de 1980 estan prohibits per llei, els models educatius exclusius a les aules.

II.2. Objectius que ens hem proposat

Considerant que la base de la millora en l'educació passa perquè el mateix professorat i el mateix centre aprenguen d'acord amb el que assenyala repetidament Miguel A. Santos: «Les escoles han d'aprendre. Han de trencar la dinàmica obsessiva de l'ensenyança per a transformar-la en una inquietant interrogació per l'aprenentatge, pel seu propi aprenentatge».³ Des de fa uns anys hem tingut clara la necessitat que els professors ens renovem, innovem en el nostre treball, aprenguem noves metodologies per a poder incidir en la millora dels rendiments de l'alumnat, i també en la seua formació personal. Per aconseguir els objectius, es necessita que hi haja uns acords amplis sobre les línies de treball i els reptes que el centre es proposa, motiu pel qual hem de definir-los. Són aquests:

- Aconseguir la implicació de tota la comunitat educativa.
- Preparar l'alumnat per a viure en la societat del futur, per la qual cosa serà necessari que «aprenguen a ser, a saber fer, viure amb els altres i aprendre a aprendre».⁴
- Impulsar els valors de cooperació, treball en equip, resolució de conflictes, respecte als altres, etc.
- Desenvolupar les competències pròpies del currículum de l'ESO, en totes les àrees i d'acord amb les possibilitats de cada alumne, atenent tant als de capacitats altes com als que necessiten ajuda i suport.
- Obtenció per part dels alumnes de beneficis individuals (aprovar avaluacions) i satisfaccions personals de treballar en grup: vinculació i satisfacció grupal.
- Aprenentatge per part dels alumnes a ritmes diferents, però que no impedisca que puguin treballar amb els seus companys i companyes de grup, dins de l'aula, seguint els mateixos temes, amb materials adaptats als seu nivell.

³ Miguel A. SANTOS GUERRA, *La escuela que aprende*, Morata, Madrid, 2001.

⁴ Jacques DELORS, *Educació: hi ha un tresor a dins*, Unesco, Barcelona, 1996.

- Interés per mantindre viva la nostra implicació a millorar els resultats del que fem.

Quan un grup gran de professorat i famílies participen d'aquests objectius, es reforça la creença en l'educació com a possibilitat de millora personal i social, es creen complicitats entre tots els que treballem al centre i la satisfacció compartida és més gran. Aquestes experiències satisfactòries de treball en grup suposen nous estímuls al treball educatiu quan en falten per uns altres costats, com els que estem vivint amb la desconsideració dels governants per l'educació.

II.3. Què pretenem amb l'ús d'aquestes metodologies?

A la pregunta «Què pretenem amb l'ús d'aquestes metodologies?», la resposta és ben clara: desenvolupar les competències pròpies del currículum de l'ESO, en totes les àrees i d'acord amb les possibilitats de cada alumne, atenent tant els alumnes de capacitats altes com als que necessiten ajuda i suport. Hem integrat tant com ha sigut possible els reforços i suports de Pedagogia Terapèutica dins del treball de cada àrea instrumental, utilitzant en la major part dels casos els mateixos materials amb l'alumnat de Necessitats Educatives Especials que els del grup de referència, i fent doble docència en alguns nivells i matèries. L'objectiu acadèmic prioritari serà que tot l'alumnat aprobe totes les assignatures i al final de l'ESO obtinga el Graduat amb la millor nota possible, i pugui continuar la seua formació.

III. PROCÉS DE TREBALL AL CENTRE

III.1 Inici i procés seguit fins ara

Al centre hi ha un interès per treballar amb mètodes que faciliten la cooperació entre l'alumnat, que suposen traure de cada alumne i alumna tot allò que pugui rendir, afavorint més l'ajuda que la competició, i també una preocupació per l'èxit escolar de tot l'alumnat. Aquest interès s'ha demostrat des de fa més de cinc anys fent al centre tallers i seminaris de formació per al professorat en treball cooperatiu i, en els últims tres cursos, hem iniciat l'arreglada d'informació i la formació sobre Comunitats d'Aprenentatge.

Han vingut al centre persones que estaven treballant en aquesta metodologia –IES de Mungua, IES Gregorio Salvador de Cúllar–, i hem visitat nosaltres el centre de Cúllar, participant en sessions pràctiques. També hem fet sessions de formació teòrica amb professorat del grup CREA, de la Universitat de Barcelona, i durant dos cursos hem fet un projecte de formació al centre preparant el treball en aquesta metodologia, en els quals han participat quasi el 50% del professorat del centre. Des de fa dos cursos hem començat a posar en pràctica el treball en grups interactius, i aquest ja és la pràctica més estesa en l'ESO.





Figura 2.

III.2. Els grups interactius: la nostra pràctica

III.2.1. Una metodologia activa de treball

Els grups interactius són un tipus de metodologia inclosa en les comunitats d'aprenentatge. Aquest tipus d'activitat l'organitzem en finalitzar un tema, després d'haver-lo treballat a classe col·lectivament i individual.

- El professor o la professora organitza l'aula en grups heterogenis de quatre o cinc alumnes. Aquest aspecte és molt important, ja que l'heterogeneïtat afavoreix la comunicació i la participació de l'alumnat.
- En cada grup hi ha una persona voluntària.
- És important afavorir el diàleg perquè s'aclarisquen mútuament els diferents conceptes i la realització dels exercicis, per la qual cosa és imprescindible que aquesta persona no explique cap contingut relacionat amb el tema o faciliti les respostes a les preguntes.
- Qualsevol persona pot participar com a voluntari independentment del seu nivell d'estudis.
- Es creen tantes fitxes de treball com grups, marcant un temps determinat per a realitzar aquesta tasca.
- Quan el temps marcat per a cada treball s'acaba, cosa que indica el professor o la professora de l'aula, el grup d'alumnes canvia de taula per realitzar unes altres activitats. La persona voluntària es manté fixa encarregant-se de la mateixa activitat en els diversos grups. D'aquesta manera per cada persona voluntària van

passant els diferents grups organitzats a classe, i tots els grups van canviant d'activitats. És recomanable que entre les persones voluntàries no hi haja pares o mares dels alumnes de la classe corresponent.

III.2.2. Dinàmica de treball

El voluntari presenta l'activitat, un membre del grup llig la pregunta i, aleshores, comença un diàleg entre els alumnes, els que saben la resposta l'expliquen a la resta. S'ha de procurar que fins que tots els membres del grup tinguin clara la resposta ningú pot escriure, així evitem que els alumnes es copien entre si. Les funcions de cada participant són:

- Del professorat:
 - o Organitzar els grups i dissenyar les activitats.
 - o Dinamitzar la sessió i marcar i controlar els temps de realització de les activitats.
 - o Resoldre els dubtes que vagen sorgint en la realització de les activitats, si el grup ho demana.
- Del voluntariat:
 - o Presenta l'activitat que li correspon.
 - o Afavorir el diàleg i la participació de tots els membres del grup.
 - o Moderar la intervenció dels alumnes.

III.2.3. En què enriqueix aquest sistema el treball dels diferents participants en aquesta metodologia?

Els aspectes positius per al **professorat** són:

- S'aprofita tot el temps disponible.
- Permet comprovar el nivell de comprensió i de coneixement que han assolit els alumnes en el tema.
- Facilita la creació d'un clima de treball positiu, de col·laboració i participació entre tot l'alumnat.
- Augmenta l'entusiasme pel treball en veure com milloren els resultats i el clima de treball i convivència a l'aula.

Els aspectes positius per a l'**alumnat** són:

- Promou i millora les capacitats comunicatives: s'escolten, s'ajuden entre si, guarden els torns de paraula, es respecten...
- Milloren les relacions entre els alumnes: es valoren més, cosa que augmenta els vincles de grup.
- Milloren les actituds i els comportaments (és sorprenent veure com canvien el comportament en alumnes disruptius o que tenen pocs hàbits de treball).
- Augmenta l'autoestima. Quan un alumne diu una resposta és valorat i reconegut pels seus companys.





- S'aprén a cooperar.
- Es treballa molt en una sessió de classe.
- Canvia la metodologia de treball, que és considerada per l'alumnat molt divertida i motivadora.
- Milloren els rendiments acadèmics, la qual cosa fa que augmenten l'interés i la motivació per l'assignatura.

Els aspectes positius per als **voluntaris** són:

- Coneixen el funcionament i organització d'una classe d'alumnes.
- Col·laboren activament en el procés d'aprenentatge.
- Milloren les relacions familiars quan els voluntaris són pares o mares,
- Valoren positivament el treball del docent.



Figura 3.

IV. VALORACIÓ FINAL

Aquesta forma de treball és valorada molt positivament per totes les parts implicades: donat que el temps és limitat, els alumnes mostren molt d'interés a treballar i acabar les activitats i, en aquest sentit, se centren en les activitats a realitzar. És un bon sistema per a repassar i afiançar els continguts prèviament a una prova avaluadora. Hi ha una aplicació pràctica de fonaments bàsics de l'educació, com hem explicat adés:

- 1) Utilitzem l'aprenentatge dialògic, que consisteix en el fet que els alumnes arriben a la resposta corresponent mitjançant el diàleg.
- 2) Fomentem l'aprenentatge entre iguals, de manera que qui sap la resposta revisa i consolida els seus coneixements explicant-ho a

la resta i els que no la saben fan un esforç per entendre, aprendre i poder seguir el ritme de treball del grup.

- 3) Fem participar en l'educació tota la comunitat educativa, ja que la funció dels voluntaris és imprescindible per a la realització d'aquesta activitat, cosa que afavoreix la participació i comunicació de tots els membres del grup.
- 4) Observem canvis sorprenents en les actituds d'alguns alumnes disruptius o sense hàbits rutinaris de treball: mostren interès a participar en el diàleg i, així, augmenta la seua autoestima i motivació donada la valoració positiva per la resta del grup.
- 5) Milloren els resultats acadèmics en les assignatures en què hem utilitzat aquesta metodologia.
- 6) Millora el clima general de la classe, del qual destaca el respecte i la col·laboració entre els companys.
- 7) Augmenta l'interés i les expectatives per la matèria.

A més a més, tots aquests factors contribueixen a una recuperació de la il·lusió del professorat, ja que aquestes millores s'observen d'immediat, i permet que les relacions entre el professorat, les famílies i, en definitiva, tota la comunitat educativa en general es consoliden, cosa que afavoreix la participació i col·laboració mútues.

BIBLIOGRAFIA I WEBS

- ALCALDE, Ana I. *et al.*, *Transformando la escuela: comunidades de aprendizaje*, Graó, Barcelona, 2006.
- BLAKEMORE, Sarah-Jayne - FRITH, Uta, *Cómo aprende el cerebro, Las claves de la educación*, Ariel, Barcelona, 2006.
- DELORS, Jacques, *Educació: hi ha un tresor a dins*, Unesco, Barcelona, 1996.
- «Entrevista a Ramón Flecha», *Escuela*, 3.718 (28-09- 2006), p. 1.074.
- FREIRE, Paulo, *A la sombra de este árbol*, El Roure, Esplugues de Llobregat, 1997.
- *La educación como práctica de la libertad*, Siglo XXI, Madrid, 2002.
- GARCÍA DE ANDOIN, Aitor, «Grupos interactivos en el IES Mungia», *Aula*, 187 (deseembre 2009), en <<http://www.grao.com/revistas/aula/187-competencia-social-y-ciudadana/grupos-interactivos-en-el-ies-mungia>>.
- GALLEGO, Domingo *et al.*, *Implicaciones educativas de la uinteligencia emocional*, UNED, Madrid, 1999
- SANTOS GUERRA, Miguel Angel, *La escuela que aprende*, Morata, Madrid, 2001.

Educación en Valores:

<http://www.educacionenvalores.org/spip.php?article436>





Centro de Investigación Social y Educativa CREA:

<http://red.gnoss.com/comunidad/innovacioneducativa/recurso/Centro-de-Investigacion-Social-y-Educativa-CREA/25699ecd-1f81-4>

Centre Especial d'Investigació en Teories i Pràctiques Superadores de Desigual-
dats de la Universitat de Barcelona:

http://www.ub.edu/web/ub/es/recerca_innovacio/recerca_a_la_UB/instituts/institutspropis/crea.html

Comunidades de aprendizaje:

<http://utopiadream.info/ca/>